

Šaur, Josef

Brněnská slavistika a evropské programy

Новая русистика. 2013, vol. 6, iss. Supplementum, pp. [47]-54

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128386>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Josef ŠAUR
(Brno)

Brněnská slavistika a evropské programy

The Brno Slavonic Studies and European Programmes

Author presents experience gain from realization of projects co-financed by the European Social Fund. The Institute of Slavonic Studies of the Faculty of Arts of Masaryk University successfully realized two such projects in the field of philological-area studies (project *Further Education of the Researchers in the Sphere of Philological-Area Studies*) and teaching Russian language (project *Innovation of Postgraduate Education of Russian Language Teachers from Basic and Secondary Schools in Further Training Courses in South-Moravian Region*) in the last three years. The institute also participates in the realization project *Faculty of Arts as a Centre of Excellence in Education: Complex Innovation of Study Programmes and Fields at FF MU with Regard to the Requirements of the Knowledge Economy (FIFA)*.

Key Words: Brno; Institute of Slavonic Studies; Masaryk University; European Social Fund; projects

V současné době pociťuje akademické prostředí stále silnější tlak na navyšování podílu účelových finančních prostředků na celkových rozpočtech pracovišť. Zejména je tato tendence patrná v humanitních disciplínách,¹ kde tradičně převážnou část prostředků určených na vědu, výzkum a výuku tvořily prostředky institucionální (v této souvislosti se často uvádí poměr 9:1 ve prospěch institucionálních). Zároveň bývá poukazováno na příklad zahraničních, zejména severoamerických

¹ Přírodovědní obory mají s účelovým financováním bohatší zkušenosti.

pracovišť, kde bývá v některých případech poměr účelového a institucionálního financování zcela odlišný, a to ve prospěch účelových prostředků. Příprava větších projektů je v humanitních disciplínách stále chápána jako něco navíc, a nikoliv jako běžná součást akademického života. Humanitní vědy jsou v dnešní době, kdy prvořadou roli sehrávají finance a kdy se výstupy vědy a výzkumu kvantifikují a kdy jsou pro srovnatelnost pracovních výstupů akademických pracovišť užívány přednostně formální příznaky (počty stran, počet výtisků...) a méně již ty kvalitativní, v jisté nevýhodě. Jen stěží totiž mohou výsledky své práce prodávat na trhu firmám. K tomu totiž nejsou a nikdy nebyly určeny. Přesto je o tyto obory a jejich produkci v laické společnosti velký zájem, stačí porovnat počty uchazečů o studium či množství knih z jednotlivých disciplín nabízených v běžných knihkupectvích.

Kde ovšem hledat zdroje účelového financování? Grantová agentura ČR má nastavena pravidla, která jdou jednoznačně na ruku vědám exaktním. Položme si jednoduchou otázku: kolik renomovaných českých badatelů v humanitně zaměřených disciplínách běžně publikuje v časopisech zařazených na seznam *The Web of Science*? Ovšem tyto a podobné indikátory jsou hlavními ukazateli úspěšnosti uchazeče o grant. Nelze se ubránit postesknutí, že vykazovat míru citovanosti článku o cukrovce, když cukrovka je problém značně překračující české i evropské hranice, je snazší, než vykazovat citovanost statí o české literatuře. A přesto si dovoluji tvrdit, že se najde jen málo smělců, kteří by výzkum na tomto poli označili za zbytečný. V nedávné době se však objevil zdroj financování, kde mají humanitní disciplíny oproti exaktním určitou výhodu; jsou jimi tzv. eurodotace a konkrétně Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, který v rámci České republiky řídí a přerozděluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a potažmo jednotlivé kraje. Pro účely akademického prostředí je relevantní především prioritní osa 2, konkrétně osy 2.2 zaměřená na podporu vzdělávání na vysokých školách, 2.3 zaměřená na vzdělávání akademických pracovníků a 2.4 určená na podporu tvorby sítí pracovišť.

Již sám název programu naznačuje, že se jedná o finance určené na vzdělávání, tedy výuku a nikoliv na základní či aplikovaný výzkum. Zde se kvantitativní pravidla mění ve výhodu humanitních věd. Úspěšnost a přínos projektů je posuzován dle tzv. monitorovacích indikátorů, kterými jsou v drtivé většině proškolené osoby. Vzhledem k počtu studentů v humanitních oborech a poměrně nízkých nákladech na výuku, která mimo povětšinou zcela běžného technického zařízení nevyžaduje žádná výrazně specializovaná zařízení, byť existují výjimky, mají humanitní disciplíny dobrou výchozí pozici. S minimem nákladů se dá dosahovat velmi dobrých a počitatelných výsledků. Humanitním vědám nahrává i systém hodnocení žádostí o přidělení dotace. Ty totiž neposuzují odborníci z daných disciplín, ale proškolení hodnotitelé, kteří nemusí v akademickém prostředí vůbec působit a jakkoliv se podílet na vysokoškolském vzdělávání. A co více, dokonce nemusí mít ani žádnou

Brněnská slavistika a evropské programy

zkušenost či povědomí o oboru, z něhož hodnocený projekt vzešel. Pokud máte laikovi jasně stručně a přitom odborně vysvětlit podstatu řešené problematiky, mají to přece jen humanitní vědy snazší. Podobně zařízení nakupovaná z projektů lze povětšinou snadno odůvodnit a vysvětlit jejich podstatu a nutnost pro projekt. U technicky složitých a náročných zařízení, s nimiž běžný člověk nepřijde vůbec do styku, se hodnotitelům vysvětluje jejich projektové využití hůře a není výjimkou, že hodnotitel nepochopí jejich nutnost a z projektu je vyškrtne. Autor tohoto článku zažil i případ, kdy hodnotitel vyškrtl z projektu jedno zařízení, které však s ostatními požadovanými tvořilo ucelenou součást a nebylo jedno bez druhého použitelné. Převedeme-li to na jednoduchou paralelu, bylo dovoleno nakoupit počítač, avšak bez klávesnice, myši, monitoru a napájecích kabelů a navíc bylo očekáváno, že tento počítač bude možno používat (sic!).

Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity patří k úspěšným akademickým pracovištím při podávání žádostí a řešení projektů financovaných z tzv. eurodotací. V posledních třech letech byl nositelem dvou projektů hrazených z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (dále jen OPVK), které navazovaly na dosavadní badatelsko-pedagogické aktivity ústavu a umožnily vznik celé série publikačních vzdělávacích výstupů. V nadcházejícím třiletém období participuje pracoviště na provádění rozsáhlých inovací studia na Filozofické fakultě MU. Následující řádky jsou tak vyhodnocením dosavadních zkušeností a také částečně svého druhu metodickým návodem, kterým směrem se mohou aktivity evropských projektů jiných slavistických pracovišť ubírat.

Po svém vzniku (scelením několika slavistických pracovišť FF MU) v roce 1995 se brněnský Ústav slavistiky začal profilovat jako pracoviště nabízející celou paletu slavistických oborů, kterých dnes nabízí na dvě desítky. Jedním z těchto oborů jsou i areálová, resp. *Filologicko-areálová studia*. Ta se etablovala zprvu v doktorském stupni, který nese název *Teorie areálových studií*, později též (od roku 2009) bylo akreditováno i studium bakalářské a navazující magisterské. První z projektů řešených na Ústavu slavistiky byl zaměřen na posílení a zkvalitnění personálního zabezpečení zmíněného oboru. Projekt nesl název *Další vzdělávání pracovníků v oboru filologicko-areálových studií* (reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0166), probíhal v období srpen 2009 až červenec 2012 a byl schválen v celkové finanční výši 3,1 mil. Kč.

Projekt se zaměřoval především na vzdělávání akademických pracovníků, kterým byly určeny krátkodobé studijní stáže na zahraničních pracovištích a centrech s podobným vědeckovýzkumným zaměřením, kde bylo možné získat další informace, metodologie a postupy a konfrontovat je s tím, čeho bylo dosaženo na mateřském pracovišti. Nově nabyté znalosti pak zapojení pracovníci prezentovali v rámci přednáškových cyklů, workshopů a seminářů, kterých se účastnili i zájemci z dalších akademických pracovišť. Atraktivitu a vzdělávací dopad těchto akcí zvyšovala účast celé řady zahraničních odborníků v oblasti areálových a filologických

disciplín. Přednášky, workshopy a semináře nebyly určeny výhradně akademickým pracovníkům, ale mohli se jich účastnit (a také se účastnili) i studenti různých stupňů vysokoškolského studia, kteří přivítali možnost seznámit se s nejnovějšími badatelskými trendy a tématy.

Celkem bylo během projektu uskutečněno deset tuzemských a 37 zahraničních krátkodobých (několikadenních) pobytů: deset v institucích na Slovensku, devět v Polsku, čtyři v Rakousku, sedm v Německu, tři v Maďarsku a čtyři ve Slovinsku. Dále bylo v rámci projektu uspořádáno šest přednáškových cyklů po pěti přednáškách, tj. 30 přednášek; proběhly čtyři dvoudenní semináře: *Kulturní areál Ruska včera a dnes a jeho vztahy (Rusko a Skandinávie, Rusko a střední Evropa, Rusko a Balkán)*; *Bělehrad – Brno. Slavistika: nová témata, metody a problémy*; *Nosné tradice české slavistiky*; *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): jazyk – literatura – dějiny kultury*; a pět jednodenních workshopů: *Česko-slovensko-maďarské vztahy a souvislosti*; *Česko-slovenské kulturní vztahy po roce 1989: návaznost a změna*; *Sorabistika – metodologie: zkušenosti a budoucí směřování*; *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*; *Postmodernismus: smysl funkce a výklad*. Těchto aktivit se zúčastnilo celkem 14 unikátních zahraničních expertů (někteří se zúčastnili projektu více než jednou). Zájemce o další podrobnější údaje k jednotlivým akcím (data, seznamy přednesených vystoupení apod.) odkazují na webovou prezentaci projektu na elektronické adrese <http://www.phil.muni.cz/wusl/home/opvk>.

Príspevky přednesené na workshopech a seminářích byly publikovány v sedmi samostatných svazcích:

Ivo Pospíšil – Josef Šaur (eds): *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno 2010.

Ivo Pospíšil – Josef Šaur (eds): *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Brno 2010.

Ivo Pospíšil – Josef Šaur a kol.: *Sorabistika – metodologie: zkušenosti a budoucí směřování*. Brno 2011.

Ivo Pospíšil – Josef Šaur (eds): *Nosné tradice české slavistiky*. Brno 2012.

Ivo Pospíšil – Roman Madecki a kol.: *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno 2012.

Ivo Pospíšil – Josef Šaur – Anna Zelenková a kol.: *Postmodernismus: smysl, funkce a výklad (Jazyk – literatura – kultura – politika)*. Brno 2012.

Ivo Pospíšil – Josef Šaur (eds): *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): jazyk – literatura – dějiny kultury*. Brno 2012.

V předchozím textu jsem uvedl, jaké aktivity nabízel projekt akademickým pracovníkům a vysokoškolským studentům. Cílem projektu bylo posílit obor do budoucna komplexně, a proto se jedna z jeho aktivit zaměřovala i na práci se středoškolskými studenty. Pro ně byly pořádány popularizační přednášky, vědomostní soutěže a soutěž o nejlepší studentskou odbornou práci. Projekt tedy sloužil i k po-

Brněnská slavistika a evropské programy

polarizaci oboru a jeho aktivit mezi budoucími vysokoškolskými studenty. Záměrem také bylo ukázat středoškolákům, že disciplíny provozované filozofickou fakultou nejsou jen nepraktickým opраšováním starých vědomostí, jak si někteří mylně myslí, ale že nabízí zajímavé a v praxi využitelné znalosti, aniž by však byly zbaveny diachronního hlediska a širšího areálového kontextu. Přednášky byly proto zaměřeny na prezentaci výzkumu současného ruského jazyka a jeho proměn v posledních letech, dále na výklad o současném Rusku, jeho politickém uspořádání a diskuzi o proběhnuvších ruských parlamentních a prezidentských volbách.

Aktivity projektu budou v souladu s pravidly OPVK udržovány po dobu dalších pěti let, a to v mírně redukované míře. Každoročně tak proběhne přednáškový cyklus, workshop a seminář s účastí zahraničních odborníků. Udržována bude také spolupráce se středními školami, a to ve všech třech výše zmíněných formách (přednášky a dva druhy studentských soutěží). Podobně hodlá Ústav slavistiky pokračovat v intenzivní komunikaci se zahraničními pracovišti a bude vysílat své pracovníky na krátkodobé studijní a badatelské pobyty v těchto institucích.

Podobně jako již představený projekt i další finance z eurofondů spravované Ústavem slavistiky FF MU směřovaly na aktivity, které vycházely z běžné činnosti pracoviště, navazovaly na ni a pomáhaly ji rozvinout tam, kde se na to nedostává institucionálních prostředků. Ústav od roku 2007 pravidelně pořádal semináře a kurzy dalšího vzdělávání pro učitele ruštiny působící na středních a základních školách. Po prvních dvou letech zhodnotilo pracoviště své zkušenosti a úspěšně podalo projekt s názvem *Inovace postgraduálního vzdělávání učitelů ruského jazyka na ZŠ a SŠ (2010–2012) v DVPP pro JMK* (reg. č. CZ.1.07/1.3.10/02.0023) probíhající od ledna 2010 do června 2012 a financovaný prostřednictvím Jihomoravského kraje.

Projekt vycházel ze zvyšující se poptávky po výuce ruštiny na středních i základních školách, která je spojena s útlumem „postkomunistických“ averzí a předsudků vůči zemím bývalého SSSR, jakož i rozvojem průmyslu orientovaného na východní trhy. To se projevuje i v preferencích výběru cizích jazyků na středních a základních školách, kde ruština vytlačila pozici francouzštiny a stala se po angličtině a němčině třetím nejrozšířenějším vyučovaným cizím jazykem. V rámci projektu byly připraveny a u MŠMT jako součást programu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků akreditovány dva oborově metodické semináře (Postgraduální vzdělávání učitelů ruštiny na ZŠ a Postgraduální vzdělávání učitelů ruštiny na SŠ) a jazykový kurz „Ruština v praxi“. Všechny tři vzdělávací moduly byly nabízeny učitelům s aprobací ruský jazyk na základních a středních školách Jihomoravského kraje a následně v plánované podobě a v předpokládaném objemu úspěšně realizovány. Kromě samotných seminářů a kurzu tvořilo důležitou součást projektu vytvoření komplexního korpusu metodických a vzdělávacích materiálů pro učitele ruského jazyka. Vzniknout tak mohla série šesti metodických příruček:

Aktuální otázky vyučování ruštině. Příručka 1

Ruská kultura a umění – antologie. Příručka 2

Ruský jazyk v podnikání a společenském životě. Příručka 3

Nové metody v jazykovém vzdělávání. Příručka 4

Model nové maturity. Příručka 5

Okno do praktické ruštiny. Příručka 6.

Všechny příručky obsahovaly rozšiřující materiál na CD, která byla jejich součástí. Další materiál byl cílové skupině k dispozici v elektronické podobě prostřednictvím e-learningového prostředí ELF. V souvislosti s tvorbou korpusu vzdělávacích materiálů byla vytvořena příruční projektová knihovna, v níž byla postupně shromážděna nejdůležitější dostupná odborná literatura (učebnice, slovníky, jazykové a metodické příručky, ruská beletrie) a nosiče s hudebními nahrávkami (CD), která obsahuje 248 položek.

Také projekt zaměřený na inovaci výuky ruského jazyka na školách nižších stupňů bude pokračovat ve svých aktivitách v následujících pěti letech. Jelikož však sám projekt již vycházel z činnosti pracoviště, nepředpokládá se, že by s navazujícími semináři a kurzem ruského jazyka mohl v budoucnosti nastat problém. Již pro letošní rok se přihlásilo více zájemců, než může být z kapacitních důvodů uspokojeno. Oba zmíněné projekty můžeme směle označit jako plně úspěšné, naplnily své cíle a v obou případech se dokonce podařilo výrazně překročit plánované monitorovací indikátory, které jsou kvantitativním ukazatelem plnění obsahových záměrů projektů.

Zkušenosti s psaním a řešením projektů hrazených z OPVK a celkové své projektové „know-how“ nabídl Ústav slavistiky při přípravě celofakultního projektu, jehož náplň měla značně překračovat možnosti jednotlivých pracovišť Filozofické fakulty MU. Ústav slavistiky byl tak jedním ze dvou pracovišť, které se podílely na přípravě projektu a jejichž pracovníci jsou také zapojeni do manažerského týmu, který projekt v současnosti řídí. Tímto celofakultním projektem je

fakul

oborů a programů na FF

(FIFA)

(reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0228).² Ten byl podán v celkové výši cca 96 mil., nicméně vzhledem k velkému počtu žadatelů byl jeho rozpočet masivně krácen na celkovou výši cca 55 mil. Kč. Jedná se bezpochyby o velmi ambiciózní projekt, který si klade nesnadné, avšak splnitelné cíle. Do projektu je zapojeno 17 pracovišť fakulty, které mají v průběhu tří let (od dubna 2012 do března 2015) zpracovat 500 e-learningových opor pro vyučované kurzy, napsat 90 výukových příruček; na fakultě bude přednášet 108 expertů ze zahraničních univerzit a 150 odborníků z praxe; nedílnou součástí klíčových aktivit namířených na navázání dlouhodobě udržitelné spolupráce s potenciálními zaměstnavateli absolventů fakulty jsou praxe studentů, kterých proběhne 450. O rozsáhlosti projektu svědčí i jeden z monitoro-

² Srov. webové stránky projektu <http://www.phil.muni.cz/wcio>.

Brněnská slavistika a evropské programy

vacích indikátorů, a sice počet podpořených studentů, tj. těch kterých se projekt nějakým způsobem dotkne, bude více než 28 tisíc. Je však nutno podotknout, že se nejedná ani zdaleka o cíle nespílitelné, jelikož brněnská Filozofická fakulta patří k největším pracovištím svého druhu ve střední Evropě. Snad jen krátce ještě zmiňme, že součástí projektu jsou i rozsáhlé investice do vybavení učeben, v nichž bude probíhat inovovaná výuka. Vznikne proto zcela nová specializovaná jazyková učebna a bude inovována jedna starší, bude vybaveno deset multimediálních učeben, z nichž tři budou obsahovat i interaktivní tabule a jedna bude umožňovat videokonferenční přednášky.

Již bylo zmíněno, že Ústav slavistiky poskytl personální síly k řízení projektu. Je však také řešitelem významné části obsahové náplně projektu. Jako jedno z mála pracovišť je brněnská slavistika zapojena do všech aktivit projektu. Konkrétně v rámci slavistických oborů vznikne 72 e-learningových opor, které budou zahrnovat literárněvědné, lingvistické i kulturně zaměřené přednášky, jakož i praktické jazykové kurzy. V posledně zmíněných předmětech se počítá se vznikem korpusu gramatických a lexikálních cvičení pro samostatnou práci studentů. Uvedená cvičení budou také sloužit jako možnost individuálního sebehodnocení. Do budoucna se počítá, že pro jazykové kurzy nabízené neoborovým studentům vzniknou v e-learningu jednotné vstupní a výstupní testy, které umožní efektivní vytváření seminárních skupin a kontrolu výstupů. Dále pracovníci Ústavu slavistiky připraví k vydání třináct výukových příruček. Tato aktivita je cenná zejména proto, že současné hodnocení vědy a výzkumu považuje psaní skript za něco nevhodného skutečného akademika. Nicméně s růstem počtu studentů je na pracovišti pocítována potřeba propedeutických textů určených zejména studentům bakalářského cyklu, které by shrnovaly základní poznatky nutné pro daný předmět a přitom by je studentům zpřístupňovaly vhodnou formou.

Projekt se zkráceným názvem FIFA (míněna Filozofická fakulta a nikoliv fotbalová asociace) se nachází v počáteční fázi řešení, a proto by jeho hodnocení zatím velmi předčasné. Ovšem více než třiletá zkušenost s projekty OPVK nám dává možnost jistého ohlédnutí. Jako zcela oprávněné se jeví tvrzení o toxicitě eurodotací. Tou se rozumí vysoká míra nebezpečí pochybení, za která uděluje poskytovatel dotace nemalé sankce, které navíc nesmí příjemce hradit z prostředků, které dostává ze státního rozpočtu na svoji činnost, ale musí je hradit z hospodářského výsledku pracoviště, což je zejména u humanitních oborů problém. Já ovšem spatřuji toxicitu evropských dotací v proměně pravidel spojených s účelovými prostředky a v zásadní tendenci s nimi spojenou, a sice posilování formálních a kvantitativních hledisek nad hledisky obsahovými a kvalitativními. Dosud totiž na základě zkušeností z grantů hrazených z Grantové agentury ČR (dále jen GAČR), případně formou Fondu rozvoje vysokých škol (dále jen FRVŠ), platilo, že nebezpečí chyby při čerpání a vyúčtování prostředků bylo minimální, neboť poskytovatelé dotací vždy posuzovali obsahovou správnost výdajů. Naopak v rámci OPVK hraje

hlavní roli formální správnost výdaje. Hlavní otázka zní, nechybí na dokladu razítko? Byl zaplacen ve správný den? atd.³ Jestliže GAČR i FRVŠ stále hodnotí, zda je výstup dostatečně kvalitní z odborného hlediska, v rámci OPVK neprobíhá žádné recenzní řízení a obsahová správnost je posuzována úředníky MŠMT, kteří zároveň kontrolují ekonomické záležitosti, tudíž většinou obsahu projektu vůbec nerozumí. Toto až nepochopitelné protežování kvantity nad kvalitou úzce souvisí s celkovou tendencí hodnotit vědu a výzkum, přepočtením jejich výsledků na body dle formálních hledisek, kde kvalita a odborná úroveň výsledku hrají podružnou roli. Na druhou stranu není žádným tajemstvím, proč dochází k odklonu od obsahových hodnotících hledisek. Jednak je to fakt, že pravidla čerpání účelových prostředků byla ještě v nedávné době benevolentní a umožňovala nakládat s financemi značně neefektivně, jednak (a to především) v malém českém akademickém prostředí ztěžují posuzování kvality peer-reviewed systémem sympatie, antipatie a animozity jednotlivých pracovišť, která se v těchto hodnoceních odráží a je otázkou, nakolik jsou hodnocením kvality a nakolik vztahů mezi akademickými institucemi. Nezbyvá proto, než doufat, že příslušné státní instituce vyslyší volání akademické obce, a naleznou přijatelný průsečík mezi formálním a obsahovým hodnocením.

³ Uznávám, že se jedná z mé strany o mírnou nadsázku, ale každý řešitel projektů OPVK potvrdí, že se v zásadě nemýlím.